

Verslag Symposium 30 juni 2025

Klimaatadaptatie: ook een sociaal vraagstuk

Sociaal en Cultureel Planbureau

WRR

WETENSCHAPPELIJKE RAAD
VOOR HET REGERINGSBELEID

Nederland staat voor aanzienlijke uitdagingen als het gaat om het aanpassen aan het veranderende klimaat en daar moeten we nu mee aan de slag. Belangrijk is het besef dat dit niet alleen een technologische maar vooral ook een sociale opgave is. In adaptatiebeleid is meer aandacht nodig voor het belang van sociale infrastructuur. Overheden moeten oog hebben voor verschillen in risicoperceptie, risicoparaatheid, handelingsperspectief en kwetsbaarheid van verschillende sociale groepen (zoals jongeren, ouderen, en mensen met een laag inkomen). Investeren in de sociale infrastructuur zorgt ervoor dat de individuele weerbaarheid en maatschappelijke veerkracht versterkt wordt.

Kortom, klimaatadaptatie is een gezamenlijke opgave van overheden, burgers en bedrijven. Door de krachten te bundelen wordt de samenleving weerbaarder tegen wat komen gaat. Of zoals Christel Don – auteur van het boek *Klimaatgetto's* – in haar gesproken column stelde: “Samen is de nieuwe dijk”. Zij pleit voor ‘klimaatenschappen’: initiatieven van burgers, bedrijven en overheden die de handen ineen slaan en zich inzetten voor een klimaatbestendige leefomgeving.

Dit zijn enkele bevindingen uit het symposium ‘Klimaatadaptatie: ook een sociaal vraagstuk’, dat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), de Wetenschappelijke Klimaatraad (WKR) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) op 30 juni 2025 organiseerden.

Deze organisaties publiceerden recent alle drie over klimaat en adaptatie: *Klimaat en samenleving* van het SCP (17 april 2025), *Mens en klimaat* van de WRR (22 mei 2025) en *Meeveranderen met het klimaat* van de WKR (19 juni 2025). Dit symposium was bedoeld om met belangstellenden en betrokkenen over de inhoud van deze publicaties in gesprek te gaan. Het programma bestond uit drie onderdelen: presentaties over de drie publicaties, de column van Christel Don en reflectie op de bevindingen van verschillende kanten: het KNMI, de gemeente Dordrecht, de provincie Overijssel, het Deltaprogramma en de Jonge Klimaatbeweging. De aanwezigen in de zaal konden vragen stellen en voorbeelden geven.

Mens en klimaat. De kracht van sociale infrastructuur bij adaptatie (Suzanne Hulscher, WRR)

Nederland wordt beter klimaatbestendig wanneer de overheid niet alleen kijkt naar de fysieke component van klimaatadaptatie – al blijft deze natuurlijk van belang – maar ook inzet op sociale infrastructuur. Denk aan plekken waar mensen vaak naartoe gaan, zoals bibliotheken, buurthuizen, stations en dergelijke. Zulke plekken dragen niet alleen bij aan onderlinge verbondenheid, maar kunnen bijvoorbeeld informatie verschaffen, zoals over hoe zich te wapenen tegen een (extreme) klimaatgebeurtenis. Ook kunnen ze fungeren als een plek waar mensen heen kunnen als het nodig is, om van daar uit verder geholpen te worden. In een klimaatbestendige samenleving moeten mensen niet alleen weten wat ze moeten doen, ze moeten er ook voor elkaar zijn.

De WRR adviseert de overheid daarom om te investeren in sociale infrastructuur. Dit verhoogt de maatschappelijke veerkracht. Vooral de buurten die kwetsbaar zijn voor de gevolgen van klimaatverandering verdienen hierbij prioriteit. Denk aan buurten waar veel ouderen, eenzamen of mensen met minder financiële middelen leven. Juist in deze buurten kan een klimaatgebeurtenis desastreus uitpakken en kunnen verschillen in de samenleving verder vergroot worden.

Daarnaast is het van belang dat de overheid stuurt op krachtenbundeling en onderling vertrouwen. Bijvoorbeeld door partijen in het sociale, ruimtelijke en veiligheidsdomein te prikkelen om zich te committeren aan de versterking van de sociale infrastructuur. De werkwijzen en ervaringen van het Deltaprogramma om investeringen, kennisdeling en samenwerking te stimuleren, kunnen daarbij als inspiratie dienen.

Tot slot moet de overheid ervoor zorgen dat mensen weten wat ze kunnen doen om zich aan te passen aan een veranderend klimaat. Maak duidelijk dat die urgentie er is, dat er echt iets moet gebeuren.

Meeveranderen met het klimaat. Ruimtelijke en maatschappelijke keuzes voor klimaatadaptatie (Marjolijn Haasnoot, WKR)

DURF: Doorpakken, Uitvoeren, Rechtvaardigheid en Fundamentele keuzes. Daar draait het om als Nederland wil meeveranderen met het klimaat om de risico's en schade van klimaatverandering te verkleinen. Nu is ook een goed moment om dergelijke fundamentele en richtinggevendende keuzes te maken. Nederland staat immers voor ingrijpende veranderingen in de ruimte voor woningbouw, landbouw en energietransitie.

Eenzijds gaat het hierbij om *ruimtelijke keuzes*: waar te kiezen voor transformeren (functies en ruimtegebruik aanpassen aan het water- en bodemsysteem en de klimaatrisico's) en waar te intensiveren (doorgaan met de huidige adaptatiestrategie)? Door in sommige gebieden mee te gaan met het klimaat en het landgebruik te transformeren, ontstaat elders ruimte om te intensiveren en het ruimtegebruik te faciliteren. Bepaal daarom op nationaal niveau waar het landgebruik moet veranderen en werk dat regionaal uit. Stimuleer en coördineer bovendien dat ook burgers en bedrijven zich voorbereiden op de klimaatverandering. Verreken de adaptatiekosten in de gebiedsontwikkeling zonder deze af te wentelen op anderen. En verruim de mogelijkheden voor publieke financiering van transformatieve adaptatiemaatregelen.

Met mitigatie- en adaptatiemaatregelen alleen kan de overheid nieuwe klimaatrisico's niet voorkomen. De samenleving moet daarom weerbaarder worden. Hiervoor onderscheidt de WKR *maatschappelijke keuzes*. Zorg bijvoorbeeld voor eenduidige risico-informatie voor iedereen (bijvoorbeeld over de klimaatrisico's van woningen) en bescherm daarbij kwetsbare groepen. Verduidelijk via een klimaatschadeladder wie verantwoordelijk is in het geval van klimaatschade. Ontwikkel een nationale adaptatiemonitor om tot nieuwe inzichten te komen in de risico's en kosten van klimaatadaptatie en zo in te spelen op veranderingen. En voer bij grote investeringen een klimaatadaptatietoets uit die ten minste honderd jaar vooruit kijkt.

Klimaat en samenleving (Yvonne de Kluzenaar, SCP)

Er is nog het een en ander te winnen bij de voorbereiding van burgers op overstromingsrisico's, blijkt uit dit burgeronderzoek van het SCP. Bovendien zijn er verschillen tussen groepen burgers in risicoperceptie, in blootstelling (bijv. aan hitte) en in de mate waarin zij zich nu al voorbereiden op klimaatrisico's. Verschillen in risicoperceptie en in de mate waarin mensen iets (kunnen) doen om zich tegen de gevolgen van klimaatverandering te beschermen, kunnen op termijn leiden tot toename van verschillen in risico tussen groepen. Klimaatadaptatie is zo ook een verdelingsvraagstuk. Daarom is aandacht voor deze verschillen nodig.

Het SCP-onderzoek laat ook zien dat mensen die wonen in gebieden zonder overstromingsrisico, iets minder vaak voorstander zijn van schadecompensatie door de overheid. Zij zien het ook iets vaker als eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven dat zij zich niet vestigen in een gebied met overstromingsrisico. Dit duidt erop dat er ook sprake is van een solidariteitsvraagstuk.

Als het gaat om *risicoperceptie*, delen veel Nederlanders de zorgen over klimaatverandering en over de toename van extreem weer en overstromingen in Nederland. Tegelijkertijd zijn zij wat minder bezorgd over de gevolgen van klimaatverandering voor hun eigen leven, en over een mogelijke overstroming van het eigen huis. Een ruime meerderheid vindt adaptatiemaatregelen belangrijk,

zoals investeren in stedelijke vergroening en in dijken, het in huis hebben van een noodpakket en dat de overheid zorgt dat er geen woningen meer gebouwd worden in gebieden met een hoog overstromingsrisico. Dat geldt voor een meerderheid van alle leeftijds- opleidings-, en inkomensgroepen, maar het sterkst voor mensen met een hbo- en wo-opleiding en ouderen.

Op het gebied van *paraatheid* blijkt nog veel te winnen. Maar weinig mensen zijn bijvoorbeeld voorbereid op een overstroming (bv. door het in huis hebben van een noodvoorraad), hebben informatie over het overstromingsrisico in hun woonomgeving opgezocht, of hier rekening mee gehouden bij de keuze van hun woning. Ook hier bestaan verschillen tussen opleidingsgroepen. Het percentage mensen dat een noodvoorraad in huis heeft is laag - ook onder mensen die wonen in gebieden met overstromingsrisico.

Nederlanders kijken sterk naar de overheid als het gaat om de *verantwoordelijkheid* voor bescherming tegen overstromingsrisico's (bijv. door geen woningbouw meer toe te staan in overstromingsrisicogebied en door te investeren in verhogen van dijken en stedelijke vergroening) en voor (schade)compensatie. Slechts een minderheid vindt het de verantwoordelijkheid van burgers zelf om te betalen voor of zich te verzekeren tegen overstromingsschade (16%) en niet te gaan wonen in overstromingsrisicogebied (30%). Tegelijkertijd heeft slechts een minderheid (43%) het vertrouwen dat de overheid voldoende zicht heeft op overstromingsrisico's en hen daartegen voldoende beschermt.

Reflectie en gesprek met de zaal

Aandacht voor sociale infrastructuur en kwetsbare groepen voorop

Het belang van sociale infrastructuur wordt nog onderschat. Deze heeft niet alleen een 'bonding' functie (de relaties die we hebben met de mensen direct om ons heen) maar ook een 'bridging' functie (de verbinding tussen groepen en op alle lagen van de samenleving). Het is belangrijk dat alle overheden investeren in die sociale infrastructuur: is er bijvoorbeeld een plek waar mensen naartoe kunnen voor informatie of om te schuilen? Mensen moeten elkaar ook kunnen vinden.

Uit onderzoek blijkt dat het geven van informatie vooral goed werkt voor de hogeropgeleide, welvarende groepen. Het is belangrijk dat de overheid zich hiervan bewust is om te voorkomen dat de verschillen tussen groepen groter worden in plaats van kleiner. Dat kan bijvoorbeeld door de informatie in verschillende talen aan te bieden, en ook voor slechtzienden en laaggeletterden. Daarnaast heeft de overheid meer instrumenten dan alleen informeren. Zo kan er bijvoorbeeld met regelgeving op gestuurd worden dat verhuurders te warme huurhuizen aanpakken. Ook moet zij explicieter zijn over de risico's, en proberen duidelijk te maken dat mensen voor een deel ook zelf verantwoordelijk zijn om maatregelen te nemen. Gelijke bescherming vergt soms maatwerk.

Het KNMI wil als *early warning centre* meer samenwerken met ketenpartners – gemeenten, GGD'en, veiligheidsregio's –, om ook het sociale domein bij hun dienstverlening te betrekken. Het is de taak van het KNMI om bepaalde signalen op te pikken uit de data, bijvoorbeeld dat de golfstroom mogelijk stil gaat vallen, met consequenties voor het klimaat; vervolgens is het aan anderen om ervoor te zorgen dat de samenleving daar goed op voorbereid is.

Kijk ook door de lens van kinderen

Dat er een goede sociale infrastructuur is, is ook belangrijk voor kinderen en jongeren. Zij zijn kwetsbaar, zowel fysiek als mentaal en sociaal. Daarom mag de lens van kinderen en kinderrechten

bij de klimaatproblematiek niet worden vergeten. Het onderwijs zou hierbij een rol kunnen spelen. Dat gebeurt al in andere landen, maar niet in Nederland.

De gemeente Dordrecht, die een overstromingsrisico kent vanuit zowel de zee als de rivieren, betreft jongeren en betreft hen bij hun adaptatiestrategie. Dit doet de gemeente via het programma 'De Redders van Dordt'. Kinderen in de basisschoolleeftijd leren hoe ze moeten handelen tijdens een overstroming en hoe ze moeten evacueren in het geval het toch mis gaat. Zij maken een familieplan en inventariseren in de straat wie er hulp heeft, zowel in het geval van hitte als bij wateroverlast. Ook via een festival probeert de gemeente mensen te inspireren om meer over overstromingsrisico's te willen weten en deze kennis met anderen te delen.

Jongeren vragen om betutteling

De overheid mag meer richting geven, vinden veel jongeren. Een voorbeeld: jongeren wonen vaker in huurhuizen en zijn daardoor niet makkelijk in de gelegenheid om hun huis te isoleren of beter geschikt te maken tegen hitte. De overheid zou dit moeten regelen via woningcorporaties en regelgeving voor verhuurders. Investeren in sociale infrastructuur is eveneens belangrijk voor jongeren. Daarmee ontstaan alternatieven die zij nu niet hebben.

Veiligheidsregio's bieden de mogelijkheid om de keten te versterken

De veiligheidsregio's zijn bij uitstek toegerust rondom vraagstukken van openbare orde en crisis. Daarbij past ook klimaatadaptatie. De brandweer wordt nu bijvoorbeeld ook toegerust voor bosbranden. In de veiligheidsregio's zit nog veel ruimte om de keten te versterken. Het is de uitdaging om verder te kijken dan de eigen organisatiedoelstellingen. Wat kun je bijvoorbeeld doen als gemeente? Daarbij gaat het niet alleen om de fysieke kant, maar juist ook om versterking van het sociale weefsel. De overheid heeft hier een rol om de verbinding te leggen tussen de verschillende partijen.

Koppel fysieke en sociale aanpak in het kader van klimaatadaptatie

De gemeente Dordrecht probeert er via een meerjarenonderhoudsplan voor te zorgen dat projecten in het kader van klimaatadaptatie niet alleen fysiek worden opgepakt, zoals het riool of de weg, maar ook sociaal. Bijvoorbeeld: als de riolering in een wijk moet worden vervangen, kan de gemeente tegelijkertijd die wijk vergroenen. Bovendien is het belangrijk daar meteen ook sociaal op door te pakken. Om het beleid hiervoor te kunnen prioriteren, is het niet alleen nodig te weten welke fysieke problemen in een wijk spelen maar ook welke sociale problemen. Dit laatste is lastig te bepalen en vergt tijd.

De provincie Utrecht heeft een project 'Aanpak wijken' lopen. Daarin wordt onder andere gekeken hoe naast het fysieke domein ook het sociale domein bij klimaatadaptatie betrokken kan worden. Bij het verduurzamen van een wijk wordt niet alleen gekeken naar klimaatbestendigheid maar ook naar biodiversiteit en gezondheid. Het sociale domein wordt zo in het wijkproject direct aan de voorkant meegenomen. Het projectteam gaat met gemeenten in gesprek om te benadrukken hoe belangrijk dit is.

Breng klimaatadaptatie en ruimtelijke ordening meer bij elkaar

De provincie Overijssel werkt langs twee lijnen om klimaatadaptatie en ruimtelijke ordening bij elkaar te brengen. Op het moment dat er nieuwe ruimtelijke wensen zijn, worden de waterschappen bij de ruimtelijke afweging betrokken, zodat de klimaatadaptatie-opgave daar deel van uit gaat

maken. Daarnaast wil de provincie zaken veel gebiedsspecifieker aanpakken. Dat brengt wel ingewikkelde keuzes met zich mee. Want hoe bijvoorbeeld de functie van een gebied te veranderen? Daarbij gaat het immers om bewoners die daar soms al generaties lang wonen of een bedrijf hebben. Begrip creëren helpt daarbij.

Leer ook van de burens

Vier jaar geleden werden Duitsland, België en een deel van Limburg getroffen door een enorme watersnoodramp, met veel slachtoffers. De Vlamingen zijn daarna lokaal, gebiedsgericht aan de slag gegaan, in coalities en gesteund door de centrale overheid. Gluur dus ook eens bij de burens. En deel experimentele projecten met elkaar om daarvan te leren en ze sneller op te kunnen schalen.

Een inclusieve taal om het maatschappelijk debat verder te brengen

We moeten een taal zoeken die beter past bij waar het echt om gaat bij klimaatverandering en die iedereen begrijpt. Gebruik geen jargonwoorden als mitigatie en adaptatie, maar heb het over de ervaring: die hoosbui, die hitte of die droogte. Door het over weersverschijnselen te hebben, wordt het ook gemakkelijker de verbinding te leggen met de oorzaken daarvan. Dat maakt het onderwerp van klimaatverandering en klimaatadaptatie concreet en brengt het dichterbij.

Klimaatadaptatie draait om samenwerking

In het licht van de klimaatverandering hebben alle partijen een veranderopgave. Daarbij gaat het niet om de vraag of deze opgave bestemd is voor bijvoorbeeld gemeente, provincie, Rijk is of voor de burgers zelf, maar om de vraag hoe alle partijen de opgave samen op kunnen pakken. Dan volgt vanzelf de vraag wat een individuele organisatie kan of moet doen.

Een vraag daarbij is bijvoorbeeld hoe de sociale partijen zo ver te krijgen dat ze het eigenaarschap gaan voelen van de klimaatproblematiek. Voor een oplossing daarvan kijken deze immers vaak naar de fysieke partijen. Zo moet het ministerie van Onderwijs plannen maken om de scholen te verduurzamen, maar zonder dat dit ten koste gaat van het geld voor het onderwijs zelf.

Er ontstaan in de samenleving al burgerinitiatieven; noem ze 'klimaatschappen'. Deze zijn nodig om de samenleving weerbaarder te maken tegen klimaatpijn. Dergelijke initiatieven moeten wel meer gestructureerd worden.

De duur van de noodzakelijke transitie en het volhouden daarvan vragen dat de opgaven gezamenlijk worden opgepakt. Dat vergt richtinggevende keuzes. En als de burgers aan de slag moeten, dan is het aan de overheid om dat faciliteren. Dan moet het verhaal duidelijk zijn, evenals het geld en de regels die daarbij horen.